

פרשת בחקתי

(כו ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וְשָׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחְרִיד וְהַשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעֵה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם.

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת – שיתן השלום מחובר בארץ¹⁸⁰⁸ והוא שלום הכל השקול כנגד הכל¹⁸⁰⁹.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – ונתתי שלום בארץ, יבטיח הכתוב שיתן יסוד עולם מחובר בארץ שבבראשית, כי עם זה יתברך העולם. והוא כענין שכתוב (קהלת ג &) גם את העולם נתן בלבם, כי הלב הוא הארץ¹⁸¹⁰ וזה מבואר, כי על כן אמר בארץ בלבם, כי הכל בכלל¹⁸¹¹, כאשר יהיה האופן בתוך האופן (יחזקאל א מז)¹⁸¹². ולפי שהשפע בא אל היסוד מהנצח וההוד, שהם למודי ה'¹⁸¹³ והם המשפיעים בה, על כן אמרו רז"ל (&) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. והוכיחו זה ממה שכתוב (ישעיה נד &) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך.

(כו יא) וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

עי' רמב"ן: הענין סוד מסתרי התורה אמר שיתן משכנו בתוכנו והנפש אשר ממנה יבא המשכן לא תגעל אותנו¹⁸¹⁴ ככלי שמגעילין אותו ברותחין אבל בכל עת יהיו בגדינו לבנים

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁸⁰⁸ עי' זהר (ח"ג דף קיג ע"ב) וז"ל: ת"ח בשעתא דאתשכחון ישראל זכאין קמיה קב"ה מה כתיב ונתתי שלום בארץ האי לעילא דאתי קב"ה לאתחברא בכנסת ישראל. תרגום: בא וראה בשעה שנמצאים ישראל צדיקים לפני הקדוש ברוך הוא מה כתוב, "ונתתי שלום בארץ" זה למעלה, שבא הקדוש ברוך הוא להתחבר עם כנסת ישראל. ועי' שם (קטו ע"ב) וז"ל: שבת דאיהו זכור ושמור אקרי ברית דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם וכלא מלה חד ואתר דא אקרי ברית בכל אתר. ת"ח כתיב ונתתי שלום בארץ הוא יסוד דאיהו שלמא דארעא שלמא דביתא שלמא דעלמא ויסרתי אתכם אף אני שבע מאי שבע דא צדק הא ודאי ברית ובג"כ דברי הברית ניהו. תרגום: שבת שהיא זכור ושמור נקראת ברית, שכתוב "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם" והכל דבר אחד, והמקום הזה נקרא ברית בכל מקום. בא וראה כתוב "ונתתי שלום בארץ" הוא יסוד, שהוא שלום הארץ, שלום הבית, שלום העולם. "ויסרתי אתכם אף אני שבע", מה זה שבע, זה צדק, הרי ודאי הברית, ולכן דברי הברית הם.

¹⁸⁰⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 7.

¹⁸¹⁰ עי' זהר ח"ב כח ע"א: ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מההוא דאקרי איש דאתגבר על יצריה וכל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש אשר ידבנו לבו מאי אשר ידבנו לבו אלא דיתרעי ביה קודשא בריך הוא כמה דאת אמר (תהלים כז ח) לך אמר לבי (שם עג כו) צור לבבי (משלי טו טו) וטוב לב (רות ג ז) וייטב לבו כלהו בקודשא בריך הוא קאמר אוף הכא אשר ידבנו לבו מניה תקחו את תרומתי דהא תמן אשתכח ולא באתר אחרא.

תרגום: ועל זה כתוב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מאותו שנקרא איש שמתגבר על יצרו וכל מי שמתגבר על יצרו נקרא איש אשר ידבנו לבו מה זה אשר ידבנו לבו אלא שיתרצה בו הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר לך אמר לבי צור לבבי וטוב לב וייטב לבו את כולם אמר בקדוש ברוך הוא אף כאן אשר ידבנו לבו ממנו תקחו את תרומתי שהרי שם נמצא ולא במקום אחר. ועי' ש"ש במ"מ: כתב הרב, טעם שהמלכות נקראת לב לפי שיוצאת כנגד הלב דז"א.

¹⁸¹¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 7.

¹⁸¹² עי' תיקו"ז (כב ע"א): שב"א מאן איהו כאשר יהיה האופן בתוך האופן ואינון את המאור הגדול ואת המאור הקטן (בראשית א טז) ואינון גוף וברית ולקבליהו חמה ולבנה דאינון לקבל אימא עלאה ותתאה.

תרגום: שב"א מיהו, כאשר יהיה האופן בתוך אופן, והם "את המאור הגדול ואת המאור הקטן", והם גוף וברית, וכנגדם חמה ולבנה, שהם כנגד האם העליונה והתחתונה.

¹⁸¹³ עי' לעיל פרשת אמור הערה 1779.

¹⁸¹⁴ עי' פרשת בהר הערה 1808.

עי' זהר (ח"ג דף מה ע"ב): מי יעלה בהר יהו"ה וגו' נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו' נפשו כתיב מהו נפשי ונפשו אלא כלא חד מלה כמה דאת אמר (עמוס ו ט) נשבע יהו"ה בנפשו (ש"א ב לה) כאשר בלבבי ונפשי יעשה ודוד מלכא אתאחיד בההוא לב ובההוא נפש ועל דא לא

וחדשים כי הגעילה פליטה כדברי רש"י מלשון שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשבל (איוב כא י) ואמר נפשי כדרך נשבע ה' אלהים בנפשו (עמוס ו ח) והנביא אמר בתמיה אם בציון עצמה געלה נפשך שהיא עיר ואם בישראל והשלכת אותה מלפניך להיות כל בניה לבושים בגדים צואים נגאלים.

ע"ר ר' בחיי: וע"ד הקבלה ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם – נפשי האמור בהקב"ה הכוונה על השכינה¹⁸¹⁵, וזה שכתוב (תהלים כד ד) אשר לא נשא לשוא נפשו, ממה שכתוב (שמות כ ז) לא תשא את שם ה' אלהיך, ותרנגם אונקלוס (דברים יב ה) לשום את שמו, לאשראה שכנתיה, וזה (ירמיה ה ט) ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי, כי מדת הדין היא. וזהו (שופטים י טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, כי השכינה מצרה בעמל ישראל, (ישע"י סג ט) ובכל צרתם לו צר, וזהו (ירמיה יג יז) במסתרים תבכה נפשי מפני גוה, וקראוהו חכמי האמת בתי בראי¹⁸¹⁶.

ומפורש אמרו בספרי (ספרא ו) וגעלה נפשי אתכם זו סלוק שכינה, אבל בכאן מפני שהזכיר משכני שהוא השכינה, נצטרך לומר כי כשהזכיר נפשי הכוונה למעלה על הבינה שהיא נפש המדות. שאילו היתה הכוונה על השכינה מה שעם שיאמר שלא תגעל אותנו כי כיון שהיא בתוכנו אין צריך לומר שלא תרחיק אותנו. אבל ענין הכתוב שאמר ונתתי משכני זו שכינה הכוללת¹⁸¹⁷ והמושכת כח שבעה, ולא תגעל נפשי על נפש המדות שתקבל אותנו, כי הנשמות משם שרשן, ושמה תשובתן¹⁸¹⁸. ולכך באר שאחר שתקבל אותן שלא תפליטם, והיא הבטחה שלא נצטרך לגלגול. ורמז בכאן כי כל הבנין שלם, כי היא הבטחת זמן השלמות, ויהיה זה כענין שכתוב (עמוס ו ח) נשבע אדני אלהים בנפשו, כי האדון אשר בו הרחמים נשבע בנפשו הוא נפש המדות. והוא כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים קמג א) באמונתך ענני שהוא החכמה והיא שבעה¹⁸¹⁹. וכן אמר הכתוב בפירוש (תהלים פט ג) נשבעת לדוד באמונתך וזה מבואר.

(כו יג) אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִיְּהִי לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁפֵּר מַטְת עֲלֵיכֶם וְאֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת:

ע"ר ר' בחיי: הנה הפרשה זו ביעודים הטובים הללו התחילה באל"ף, אם בחקותי, וסיימה בתי"ו, קוממיות. והנה זה להורות שאין הברכות האלה לישראל בתשלומין אלא בזמן

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

נשא לשוא נפשו.

תרגום: מי יעלה בהר ה' וגו', נקי כפים ובר לבב, אשר לא נשא נפשי וגו', כתוב נפשו, מה זה נפשי ונפשו, אלא הכל דבר אחד כמו שנאמר נשבע יהו"ה בנפשו, כאשר בלבבי ובנפשי יעשה. ודוד המלך נאחז באותו לב ובאותה נפש, ועל כן לא נשא לשוא נפשו.
¹⁸¹⁵ ע"י לעיל הערה 1814.

¹⁸¹⁶ ע"י חגיגה דף ה ע"ב: ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב מקום יש לו להקדוש ברוך הוא ומסתרים שמו מאי מפני גוה אמר רב שמואל בר יצחק מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם ונתנה לעובדי כוכבים רב שמואל בר נחמני אמר מפני גאוותה של מלכות שמים ומי איכא בכיה קמיה הקדוש ברוך הוא והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקדוש ברוך הוא שנאמר הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי ובבתי בראי לא והא כתיב ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרח ולחגור שק שאני חרבן בית המקדש דאפילו מלאכי שלום בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון.

ע"י זהר (ח"ב רנח ע"א): ולבתר גרמו חובין ואתמשכו רזין ואתדחיין מבית קדש הקדשים לבר כד אתדחו לירכין כדן קיימו לבר דאקרון בתי בראי ואצטריכו לבריית.

תרגום: ואחר כך החטאים גרמו ונמשכו הסודות ונדחו מבית קדש הקדשים החוצה כשנדחו לירכים אז עמדו בחוץ שנקראו בתים חיצוניים והצטרכו לברייתות.

¹⁸¹⁷ ע"י זהר ח"א (כז ע"א): ויפח באפיו נשמת חיים דא שכינתא עלאה עדן תיובתא.

תרגום: "ויפח באפיו נשמת חיים", זו שכינה עליונה, "עדן" תשובה.

¹⁸¹⁸ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה 1284.

¹⁸¹⁹ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה 214.

וכו' והכלל כי הקדוש ברוך הוא כורת הברית הזאת וזה טעם שבע על חטאתיכם שבע כחטאתיכם¹⁸²⁷ והאלות הן אלות הברית כי הדבור מפי הגבורה ובלשון עצמו אעשה יסרתי והכתי ולכך אמר (פסוק מו) אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל כי הוא בשמו הגדול נתן הברית הזאת¹⁸²⁸ אבל במשנה תורה (דברים כח טו) אמר אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו ויזכיר שם תמיד לשון ארירה ופתח בהן ארור אתה (שם פסוק טז) כי הברכה נעדרת מהם ואמר יתן ה' (שם פסוק כד) וזהו מאמר רבותינו (מגילה לא ע"ב) קללות שבת"כ בלשון רבים ומשה כי אמרן מפי הגבורה אמרן ושם משנה תורה בלשון יחיד ומשה כי אמרן מפי עצמו אמרן כי הגבורה עשתה משה שליה בינו ובין כל ישראל¹⁸²⁹.

עיי"ש: והנה הברית הראשונה אשר בפרשה הזאת הקדוש ברוך הוא כרת אותה כי כן היה שמו הגדול עמנו בבית הראשון והברית השנית שבפרשה והיה כי תבא מפי משה רמז לסילוק שכינתו לגמרי שלא היה בבית שני רק כבוד שמו שנאמר (חגי א ח) וארצה בו ואכבדה ותוספת הה"א רמז לשניה שבשם הגדול¹⁸³⁰ וכבר דרשו בו (יומא כא ב) מדרש אחר גם כן רמז לחמשה דברים שהיה הבית השני חסר¹⁸³¹ וכו'.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

אומרת אל תדמו שאני מבקשת רחמים עליכם אלא אף אני איסר אתכם, לא די שאני אדון הדין אלא אף אני איסר אתכם.

¹⁸²⁷ עי' זהר (ח"ג קטו ע"א): מאי לא אוסיף לא אתן תוספת למארי דינא לשיצאה עלמא אלא תוספת כגוונא דיכיל עלמא למסבל וע"ד ויספתי אתן תוספת ודאי תוספת אמאי בגין ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם שבע והא קב"ה אי גבי ההוא דיליה לא יכיל עלמא למסבל אפי' רגעא חדא הה"ד אם עונות תשמר יה יי' מי יעמוד ואת אמרת שבע על חטאתיכם אלא מה ת"ל שבע אלא שבע לקבלייכו ומאי איהי דא שמטה דאיהי שבע דאקרי שבע כד"א מקץ שבע שנים תעשה שמטה וע"ד שבע על חטאתיכם ואקרי שבע ואקרי בת שבע מה בין האי להאי אלא שבע בלחודהא למעבד שמטה ולמעבד דינן לאפקא חירו דכלה בה בת שבע אקרי דאתחבר באחרא כחדא לאנהרא למשלט במלכותא לאודעא מלכותא בארעא ובכלא בת שבע אקרי כתיב על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה באר שבע בארא דיצחק היא וכלא חד מלה הוא.

תרגום: מה זה לא אוסיף, לא אתן תוספת לבעלי דין להשמיד את העולם, אלא תוספת כדוגמא שהעולם יכול לסבול. ועל זה ויספתי, אתן תוספת ודאי. למה תוספת, כדי לייסר אתכם שבע על חטאתיכם. שבע, והרי הקדוש ברוך הוא, אם גובה את שלו, אין העולם יכול לסבול אפילו רגע אחד, זהו שכתוב "אם עוונות תשמר יה אדני מי יעמוד", ואתה אמרת שבע על חטאתיכם, אלא מה תלמוד לומר שבע, אלא שבע כנגדכם, ומהי, זו שמיטה שהיא שבע שנקראת שבע, כמו שנאמר "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה", ועל זה שבע על חטאתיכם, ונקראת שבע, ונקראת בת שבע. מה בין זה לזה, אלא שבע לבדה, לעשות שמיטה ולעשות דינים, להוציא חירות, שהכל בה נקראת בת שבע, שהתחברה עם אחר כאחד, להאיר לשלוט במלכות, להודיע המלכות בארץ, ובכל בת שבע נקראת. כתוב "על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה", באר שבע, בארו של יצחק היא, והכל הוא דבר אחד.

וכן עי' זר"ח (מז ע"ד): ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם מאן איהי שבע דא שכינתא.
¹⁸²⁸ עי' לעיל פרשת נח הערה 391.

¹⁸²⁹ עי' זהר (ח"ג דף רסד ע"ב): ואר"ש תנינן קללות שבת"כ משה מפי הגבורה אמרן ושם משנה תורה משה מפי עצמו אמרן מאי מפי עצמו וכי ס"ד את זעירא באורייתא משה אמר ליה מגרמיה אלא שפיר הוא והא אתערנא מעצמו לא תנינן אלא מפי עצמו ומאי איהו ההוא קול דאיהו אחיד ביה וע"ד הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי הוא דרגא דאתקשר ביה על שאר נביאי מהימני ועל דא בכל אתר אלהיך והכא אלהינו.

תרגום: ואמר רבי שמעון שנינו קללות שבתורת כהנים משה מפי הגבורה אמרן ושם משנה תורה משה מפי עצמו אמרן מה זה מפי עצמו וכי תעלה בדעתך שאפילו אות קטנה בתורה אמר אותה משה מעצמו. אלא יפה הוא והרי התעוררנו לא שנינו מעצמו אלא מפי עצמו ומהו אותו קול שהוא אחוז בו ועל זה הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי אותה דרגא שנקשר בה על שאר נביאים הנאמנים ועל זה בכל מקום אלהיך וכאן אלהינו.

¹⁸³⁰ עי' פרשת בראשית לעיל הערה 243.

¹⁸³¹ עי' יומא כא ע"ב: אמר רב שמואל בר איניא מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקרין ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים.

עי' זהר (ח"ב דף רנח ע"א): בית שני קיימו בבתי בראי בירכין ומנייהו אהדרו ושאר בית קדש הקדשים ואיהו בית שני ואינון אחרנין אשתארו בביריתא לבר ביני (נ"א בבי) ירכין והווי אולפין

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – אף אני אעשה זאת לכם. מלת "אני" רמז אל מדת הדין, וכן בכל שאר אני. ומזה אמר הרמב"ן ז"ל, כי הוא כאלו הוא הפוך אף אני זאת אעשה לכם, לבאר כי מלת אני היא המדה הנקראת זאת¹⁸³², וזאת, ה"א אחרונה מיסרת את האדם בשעת הכעס. ולכך אמר (פסוק יח) ויספתי ליסרה אתכם בתוספת ה"א¹⁸³³, ולא אמר ליסר. וענין ויספתי אתן תוספת במדת הדין שהיא הה"א של ליסרה אתכם, כי בבית ראשון היו תוכחות אלו, ושם התפארת והכבוד¹⁸³⁴, וכן אמר הנביא עוד (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו. ודומה לזה (בראשית ח כא) לא אוסיף לקלל¹⁸³⁵, שענינו לא אתן תוספת במדת הדין לקלל עוד, והוא הסרסור והאדריכל¹⁸³⁶ שהזכירו ז"ל במדרש בבראשית רבה (כו ד¹⁸³⁷), והיא המקרבת אותו בשעת הרצון ולוחמת בעדו כנגד אויביו. ועליה אמר דוד ע"ה (תהלים כו ג) אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח. וכן אמר הנביא (מלאכי ג ז) שובו אלי ואשובה¹⁸³⁸ אליכם אישוב לא נאמר אלא אשובה וזהו (פסוק כח) ויסרתי אתכם אף אני לא די שאני אדון הדין אלא אף אני אִיִּסַר עד כאן ומה שאמר (פסוק יח) שבע על הטאתיכם המדה הנקראת זאת והיא האומרת ויסרתי והכיתי נקרא גם כן שבע ובה שבע והיא היתה אם שלמה וזהו (ישעיה נ א) ובפשעיכם שלחה אמכם וזה מבואר.

(כו מב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָפֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָפֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאֲרָץ אֲזַכֵּר:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה וזכרתי את בריתי יעקב הקדים יעקב לשאר האבות כדי להקדים זכור שהוא הרחמים¹⁸³⁹ ולסדר המדות ממטה למעלה ופרט המדות שבעה יעקב נכלל עמו שני עמודי שמים¹⁸⁴⁰ וכן האמצעי הנרמז בתוספת וא"ו של יעקוב¹⁸⁴¹ ויצחק

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

ממתניתין ואתנהיגו מינה והיינו רזא דכתיב (ישעיה ב ג) כי מציון תצא תורה. תרגום: בית שני עמדו בבתי החיצוניים בירכים ומהם חזרו ושרויים (היו) בבית קדש הקדשים והוא בית שני ואותם אחרים נשאר בחוץ בבריתא בין הירכים והיו לומדים מהמשנה והנהגו ממנה והיינו סוד הכתוב כי מציון תצא תורה.

¹⁸³² ע"י לעיל פרשת בראשית הערה 247.

¹⁸³³ ע"י לעיל פרשת לך לך הערה 432.

¹⁸³⁴ ע"י לעיל פרשת נח הערה 381, ש"כבוד" היא כינוי למדת המלכות.

¹⁸³⁵ ע"י זהר ח"ג נד ע"א: כתיב (בראשית ח כא) לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם מהו לא אוסיף אלא לא אתן עוד תוספת לה הוא חרב אלא כגוונא דיכיל עלמא למסבל והא כתיב ויספתי אלא ליסרה כתיב ולא לשיצאה הדא הוא דכתיב או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טומאתה.

תרגום: כתוב לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, מה זה לא אוסיף, אלא לא אתן עוד תוספת לאותה חרב אלא כדוגמא שיכול העולם לסבול. והרי כתוב ויספתי, אלא כתוב ליסרה ולא לכלות, זהו שכתוב או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טומאתה.

¹⁸³⁶ ע"י לעיל פרשת בראשית 169.

¹⁸³⁷ ע"י לעיל הערה 330.

¹⁸³⁸ ע"י זהר ח"ג ככג ע"ב: ומנין דאתהדר קב"ה מיד דהדר בתיובתא ואשתלים ההוא פגימו הדא הוא דכתיב שובו אלי ואשובה אליכם ודא איהו בתשובה גמורה דגרים לאהדרא בינה דאיהו יה"ו לגבי ה' דאיהו מלכות.

תרגום: ומנין שחוזר הקדוש ברוך הוא מיד כשחוזר בתשובה ונשלם אותו הפגם, זהו שכתוב "שובו אלי ואשובה אליכם" וזוהי תשובה גמורה שגורמת להחזיר בינה שהיא יה"ו לגבי ה' שהיא מלכות.

¹⁸³⁹ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה 1305.

¹⁸⁴⁰ ע"י לעיל פרשת שמות הערה 837.

¹⁸⁴¹ ע"י זהר (ח"א דף קסח ע"א): תא חזי צלותא דאבהן קיימו (ד)עלמא וכל בני עלמא עלייהו קיימי וסמכין לעלם ולעלמי עלמין לא אתנשי זכותא דאבהן בגין דזכותא דאבהן איהו קיומא דעילא ותתא וקיומא דיעקב איהו קיומא שלים יתיר מכלהו ובגין כך בשעתא דעאקו לבנוי דיעקב קב"ה אחמי קמיה דיוקנא דיעקב וחייס על עלמא כמה דאת אמר (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב יעקוב"ב בוא"ו אמאי בוא"ו בגין דאיהו דיוקנא דיעקב ממש.

תא חזי כל מאן דחמי ליה ליעקב כמאן דאסתכל באספקלריאה דנהרא והא אתמר דשופריה דיעקב כשופריה דאדם קדמאה אמר רבי ייסא אנא שמענא דכל מאן דאסתכל בחלמיה וחמא ליה ליעקב מקסטר בקוספוי חיינ אתוספן ליה.

ואברהם והארץ¹⁸⁴² הרי זה שבעה וזהו לשון בריתי יעקב בריתי שהוא יעקב וכן בכלן בריתי יצחק בריתי אברהם וקרא לכל אחד ואחד מהאבות של מעלה ברית על שם שכולן נכללין בברית והארץ שהיא שמורה כלולה מהם¹⁸⁴³ אזכור גם כן והסדור הזה בעצמו אחז הכתוב האומר (דברים ד לז) ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים בפניו זה יעקב שנאמר (תהלים כד ו) מבקשי פניך יעקב סלה בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם ועוד הקדים יעקב כדי שיהיה הכבוד מסתכל בדמות החקוק בחיות המרכבה ומרחם על ישראל¹⁸⁴⁴.

ומה שנכתב יעקוב מלא בוא"ו ירמוז על הששית¹⁸⁴⁵ שהיא מדתו והיא הוא"ו שבשם הגדול מלבד שיש במלת יעקוב כשהוא מלא בוא"ו התעוררות ורמז כי ב"ו פני החיה המרובעת קבועין פני יעקב ומכאן תבין (במדבר כח יד) רביעית יין לכבש ולא כן לפר כי אם הצי ההין ולאיל שלישית ההין גם עליו הזכיר יחזקאל ע"ה (יחזקאל א ח) וידי אדם מתחת כנפיהם באחרית התיבות תם להורות עליו (בראשית כה כז) ויעקב איש תם ומזה אמר יושב אהלים¹⁸⁴⁶ והוא כאלו אמר יושב הכסא ועוד אהלים של מטה ושל מעלה וכבר הזכרתיו בסדר תולדות יצחק (שם) והוצרך לומר והארץ אזכור כדי להזכיר המרכבה בשלמותה שאין מרכבה פחותה מארבעה.

ודעת הרמב"ן בסוד הכתוב כי יעקב והוא השם המיוחד ידבר ולכך יעקוב מלא בוא"ו ועל כן יאמר וזכרתי כלומר אמשוך שפע אצילות מלמעלה ואשפיע על האבות העליונים והארץ הכלול מכלם אזכיר גם כן ואז ארחם על ישראל והרי כל הבנין שלם. והמדרש שקרא את הארץ הזאת בשם מגדלת כלפי המדות שהם למעלה ממנה ובאו לרמוז כי האבות שהזכיר הכתוב אין הכוונה בהן בשל מעלה וקראן ברית לפי שכולן נכללים בארץ הנקראת ברית וכמו שהזכרתי.

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

תרגום: בא וראה, תפלת האבות העמידו את העולם, וכל בני העולם עומדים וסמוכים עליהם, ולעולם ולעולמי עולמים לא נשכחת זכות האבות, משום שזכות האבות היא קיום של מעלה ומטה, וקיום של יעקב הוא קיום שלם יותר מכולם, ולכן בשעה שצרה לבני יעקב, הקדוש ברוך הוא רואה את דמות יעקב לפניו וחס על העולם, כמו שנאמר "וזכרתי את בריתי יעקוב". "יעקוב" בוא"ו, למה בוא"ו. משום שהוא דמות של יעקב ממש.

בא וראה, כל מי שרואה את יעקב, כמי שמסתכל באספקלריה המאירה. והרי נאמר שיופיו של יעקב כיופיו של אדם הראשון. אמר רבי ייסא, אני שמעתי, שכל מי שמסתכל בחלומו ורואה את יעקב מקושט במלבושיו, מתווספים לו חיים.
¹⁸⁴² עי' לעיל פרשת בראשית הארה 73.

¹⁸⁴³ עי' זהר (ח"ב נג ע"א): רבי אלעזר אמר ויוציאך בפניו דא יעקב בכחו דא יצחק הגדול דא אברהם אמר רבי שמעון וכן בגינהון דאבהתא אזדמן פורקנא תדיר לישראל דכתיב (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור אבהתא תינח מהו והארץ אזכור אלא לאכללא עמהון דוד מלכא דאיהו רתיכא באבהתא ואינון מתערין פורקנא תדיר לישראל.

תרגום: רבי אלעזר אמר ויוציאך בפניו זה יעקב בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם אמר רבי שמעון וכן בשביל האבות מזדמנת תמיד גאולה לישראל שכתוב וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור אלא אבל מה זה והארץ אזכור אלא להכליל עמם את דוד המלך שהוא מרכבה עם האבות והם מעוררים תמיד גאולה לישראל. ועי' עוד פרשת בראשית הערה 7.

¹⁸⁴⁴ עי' זהר (ח"א צז ע"א): אמר רבי ויעקבו (עקיבא) אמר רבי (חייא) [עקיבא] יעקב אבינו הוא כסא הכבוד וכן תאנא דבי אליהו יעקב אבינו הוא כסא בפני עצמו דכתיב (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב ברית כרת קודשא בריך הוא ליעקב [לבדו] יותר מכל אבותיו דעביד [ליה] (ההוא) כסא הכבוד בר מן קדמאה.

תרגום: אמר רבי יעקב אמר רבי חייא (עקיבא), יעקב אבינו הוא כסא הכבוד. וכן תנא דבי אליהו, יעקב אבינו הוא כסא בפני עצמו, שכתוב "וזכרתי את בריתי יעקוב". ברית כרת הקב"ה ליעקב לבדו יותר מכל אבותיו, שעשה לו כסא הכבוד, פרט מן הראשון.
¹⁸⁴⁵ ת"ת הספירה הששית כאשר מתחילים למנות מכתר.

¹⁸⁴⁶ עי' לעיל פרשת תולדות הערה 588.

(כו מד) וְאִם גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאַרְץ אֲבוֹתֵיהֶם לֹא מֵאַסְתִּים וְלֹא גַעְלִיתִים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ואף גם זאת לרבות כנסת ישראל שנקראת זאת¹⁸⁴⁷ שנאמר (תהלים קיח כג) מאת ה' היתה זאת¹⁸⁴⁸ (בראשית מט כח) וזאת אשר דבר להם אביהם¹⁸⁴⁹ והכוונה שבכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם וזהו שאמר הכתוב לא מאסתים ולא געלתים לְכַלְתֶּם כתיב בשביל כְּלַתֶּם¹⁸⁵⁰ לא אפר בריתי אתם וזהו שהזכיר אסף (תהלים פ טו) הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת הבט משמים וראה כמו (מלכים א' ח לב) ואתה תשמע השמים ופקוד גפן של זאת¹⁸⁵¹ ובאר בתוך דבריו כי הגפן של זאת מפורסמת מן הרשעה הנקראת חזיר יער [והעי"ן תלויה לרמוז על אמונתם] וכבר הזכרתי זה בפסוק (בראשית לו לא) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום ושם תראה.

ודע כי מדרך הקבלה יש הפרש גדול בין לשון "אף" ללשון "גם", אף על פי ששניהם לשון רבוי כי לשון אף ירמוז למדת הדין ולשון גם ירמוז למדת רחמים מלשון גמילות חסדים כענין (בראשית לו ו) וגם שמע בקולי והשמיעה ברחמים וזהו ואף גם זאת כי מלת זאת כלולה מן הדין והרחמים וזה מבואר¹⁸⁵².

(כו מה) וְזִכַּרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאַרְץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה':

ע' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ברית ראשונים ברית שלשה העליונים שהם ראשונים לשבעה כמו (איוב טו ז) הראשון אדם תולד כי בעבור שהזכיר למעלה בפסוק וזכרתי הראשון שלשה אבות העליונים ממטה למעלה ותמצאם בפרטם שבעה וכמו שהזכרתי על כן יזכיר כאן בפסוק וזכרתי השני על שלשה העליונים כדי להשלים הבנין ועוד כי מדת הרחמים הרמוזה בוא"ו שהיא מכלל השבעה כלולה מן הרחמים והדין ולכך יוסיף שנית ויבטיחם כי בהיותם בארץ אויביהם יזכיר להם ברית ראשונים שהם עצם הרחמים העליונים¹⁸⁵³ ואמר אשר הוצאתי אותם כלומר לפי שאני הוצאתי אותם ממצרים כדי להיות להם לאלהים וזה מבואר.

(כו ב) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא נֶדֶר בְּעַרְפָּךָ נִפְשֵׁת לָהּ:

עי' ר' בחיי: איש כי יפליא נדר לא אמר ידר נדר אלא יפליא מלשון פלאות חכמה כי הנדר¹⁸⁵⁴ מושך מהחכמה והחכמה למעלה מהנדר ואמרו רז"ל בסדר המעלות (הוריות יג

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁸⁴⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 247.

¹⁸⁴⁸ עי' לעיל פרשת תרומה הערה 1408.

¹⁸⁴⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 247.

¹⁸⁵⁰ עי' פרשת בראשית הערה 7.

¹⁸⁵¹ עי' זהר ח"א רלח ע"א: האי רשע מה כתיב ביה חמא חלמא דקשוט דכתיב ובגפן שלשה שריגים מאי גפן דא כנסת ישראל דכתיב (תהלים פ טו) הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת משמים דהא מאתר דא אתרמי כמה דאת אמר (איכה ב א) השליך משמים ארץ ופקוד גפן זאת גפן דהיא זאת ודאי.

תרגום: מה כתוב ברשע הזה, ראה חלום אמת, שכתוב "ובגפן שלשה שריגים". מהי גפן, זו כנסת ישראל, שכתוב "הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת". "משמים", שהרי ממקום זה נזרקה, כמו שנאמר "השליך משמים ארץ". "ופקוד גפן זאת", גפן שהיא זאת, ודאי.

¹⁸⁵² עי' זהר (ח"ג דף קטו ע"ב): א"ר יוסי כתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' ואף גם זאת ואף כד"א אף אני גם לרבות כ"י דאקרי זאת דלא שבקת לון לעלמין בהיותם בארץ אויביהם בהיותם כלא כחדא.

תרגום: אמר רבי יוסי, כתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו', ואף גם זאת, ואף כמו שנאמר, "אף אני גם" לרבות כנסת ישראל שנקראת זאת, שלא עוזבת אותם לעולמים. בהיותם בארץ אויביהם, בהיותם הכל כאחד.

¹⁸⁵³ עי' פרשת נשא הערה 1878.

¹⁸⁵⁴ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 214.

ע"א) חכם קודם למלך וכן הנדרר למעלה מהשבועה שהרי הנדררים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ועל כן הזכיר בנדר לשון יפליא.

עיי"ש: וע"ד הקבלה אומר אני כי יתכן לומר בטעם תוספת הכ"ף במקום הזה מפני שכסא הכבוד כצורת כ"ף זקוף כלפי מעלה מעותד לישב עליו ועל זה אמרו באגדה באלפ"א בית"א דר' עקיבא עמד כ"ף לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבש"ע רצוני שבי תברא העולם שבי קוראין כסאך כתרך וכנויך ומפני זה נתיסדה תיבת כסא על אות כ"ף וממה שהחיות שפניהם פני אדם נושאות הכסא תבין סוד הכתוב (תהלים קלט ה) אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה קרי ביה כ"ף שלך ומן הידוע כי שורש הנפש השכלית בכסא הכבוד וכשאמר בערך נפשות לה' ביחוד מלת בערך בערך כ"ף ונתבאר מזה כי הנפשות אשר לה' הם בערך כסא הכבוד כי גם הנה מרכבה לו יתעלה ואמרו רז"ל (שה"ר זוטא א טז) שלשה נכנסו זה לפני משה (שמות כ יח) ומשה נגש אל הערפל לפני ממונו צדק ומשפט שנאמר (תהלים פט טז) צדק ומשפט מכון כסאך לפני ממהם נפשותיהן של צדיקים שנאמר (איוב יב י) אשר בידו נפש כל חי ואומר (שמואל א – א כה כט) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך ותמצא מלת נפשת חסרה וא"ו לרמוז שאין כל הנפשות לה' וכמו שאמרו (סוכה מה ב) ראיתי בני עליה והן מועטין.

(כז לב) וְכֹל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֵשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה':
 עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה העשירי יהיה קדש לה' העשירי¹⁸⁵⁵ כנגד העשירי שהוא קדש לה' ראשית כי הבכור והמעשר עקרים אחד וזהו נעוץ סופן בתחלתן¹⁸⁵⁶ לחבר וליחד הסוף עם הראש וזה מבואר.

Section break

¹⁸⁵⁵ עי' לעיל פרשת תרומה הערה 1411.

¹⁸⁵⁶ עי' ס"י (פ"א מ"ז) עשר ספירות בלימה מדתן עשר שאין להם סוף, נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן